

Název akce :

Karlovy Vary, Vřidelní ulice

Vřidelní kolonáda a její okolí

stavebně - historický průzkum
a architektonicko - historické
zhodnocení

Zakázkové číslo :

17 / 09

Datum :

říjen 2017

Kraj :

Karlovarský

Region:

Karlovy Vary

Druh dokumentace :

stavebně - historický průzkum
a architektonicko - historické zhodnocení

Investor :

Statutární město Karlovy Vary
Moskevská 21
361 20 Karlovy Vary

Zhotovitel :

**ING. VÁCLAV KOUBA
PROJEKTOVÝ ATELIER**

Krále Jiřího 1151/31, 360 01 Karlovy Vary

Ing. Václav Kouba - projektový atelier
Krále Jiřího 1151/31, 360 01 Karlovy Vary

Autor části dokumentace :

Ing. arch. Zdeněk Lukeš

Otisk autorizačního razítka, podpis :

E

URBANISTICKÉ,
ARCHITEKTONICKÉ
A PAMÁTKOVÉ
HODNOCENÍ
OBJEKTU
A JEHO OKOLÍ

Číslo paré:

1

OBSAH :

E₁ Úvodem

E₂ Zhodnocení urbanistického vývoje území

E₃ Zhodnocení řešení jednotlivých staveb Vřídelní kolonády a jejich významu z hlediska teorie architektury a posouzení jejich památkových hodnot

E_{3.1} Stavby v okolí Vřídla v době renesance

E_{3.2} Stavby v okolí Vřídla v době baroku

E_{3.3} Stavby v okolí Vřídla v době klasicismu

E_{3.4} Stavby v okolí Vřídla v době historismu

E_{3.5} Stavby v okolí Vřídla v době 20. století

E₄ Zhodnocení řešení stavby současné Vřídelní kolonády a jejího okolí a jejich významu z hlediska teorie architektury a posouzení jejich památkových hodnot

E₅ Závěrem

E₁ Úvodem

Zpracovaný elaborát vznikl jako součást díla stavebně historického průzkumu a architektonicko – historického zhodnocení objektu Vřídelní kolonády v Karlových Varech.

Oblast Vřídelní kolonády v tomto městě je urbanisticky i architektonicky velmi cennou enklávou v malebné přírodní scenérii údolí říčky Teplá. Prošla v průběhu staletí komplikovaným vývojem.

E₂ Zhodnocení urbanistického vývoje území

Členitý a stísněný terén v údolí říčky Teplé je od XIV. Století postupně zastavován, na ostrohu nad pramenem se staví gotický kostel, zasvěcený Maří Magdaléně. V okolí vřídla vzniká nová zástavba. Zprvu se jednalo o utilitární stavby, spojené s vlastním vřídlem, vesměs menší dřevěné objekty, které souvisely s lázeňským provozem, ale plnily i další utilitární funkce. Vřídlo bylo obestavěno dřevěným pavilonem, který byl pravidelně obnovován. Devastaci území přinesly dva velké požáry města v letech 1604 a 1759, jež znamenaly obnovu zástavby, byť zčásti respektující původní parcelaci. Teprve v barokní éře zde v sousedství vývěru vyrostl architektonicky cenný zděný Vřídelní pavilon a v jeho okolí proměnný prostor.

Období klasicismu přineslo další změny – gloriety nad Vřídlem, nový pavilon nad pramenem Hygiei od Georga Fischera, významného dvorního vídeňského architekta. Následovala další etapa ve 20. letech XIX. století spojená se jménem architekta Josefa Esche, vzniká zárodek Vřídelní kolonády, ještě v dřevěném provedení. Paralelně s ní se pak staví Vřídelní lázně a mezi nimi vzniká volné peristylové prostranství. Celý tento pozdně klasicistní koncept je architektonicky velmi cenný. Proměňuje se i okolí, ještě v barokní éře je přestavěn původně gotický kostel dle Dientzenhoferova plánu, staví se lázeňské pavilony, reguluje řeka, přibývají další kolonády.

Jak město v průběhu století bohatlo a přijíždělo stále více prominentních hostů, včetně příslušníků několika vládnoucích rodů, rostly i nároky na lázeňskou vybavenost, limitované ovšem stísněným charakterem lokality. Tyto rostoucí požadavky, ale i nová hygienická kritéria, provozní i reprezentační hlediska vedla město k zásadní přestavbě okolí Vřídla. Dle projektu významných vídeňských architektů Ferdinanda Fellnera a Hermanna Helmera se staví v letech 1878 - 9 nová Vřídelní kolonáda v neorenesančním stylu, která co do velikosti i vybavení přesahuje výrazně předchozí koncept. Propojením dříve samostatných provozů vzniká nový funkční celek a současně dominantní lázní. Mimořádně rychlou konstrukci umožnily nové stavební materiály, železo a litina, díky nimž byla možná rychlá montáž z prefabrikovaných dílů. Toto období přináší nebývalý rozvoj lázeňství a s ním i kapitál pro výstavbu nebo přestavbu lázeňských domů, promenád a kolonád ve stylu historismu – zejména neorenesance, později i neobaroka, dá se hovořit o zlaté éře Karlových Varů.

Tento proces pokračuje i na přelomu století, kdy se objevuje v centru města několik secesních dominant (např. hotel Zawojští, Polívkova později zbořená Eskomptní banka, nebo spořitelna), i v následujícím období první republiky se stylem art deco (zatímco avantgardní architektura neměla v konzervativním prostředí šanci, snad s výjimkou Baťova obchodního domu). Vřídelní kolonáda sloužila až do konce 30. let, kdy byla pro údajnou korozi některých dílů rozebrána a zničena. V roce 1939 byla vypsaná pro říšské architekty soutěž na nové řešení kolonády, tentokrát s velkorysým zadáním, které počítalo s propojením čtyř kolonád a výstavbou dalších objektů. Realizaci neoklasicistního vítězného projektu ale zabránila válka. V roce

1947 byla k provizorní dřevěné kolonádě a gloriety Vřídla připojena působivá „klenba“ nad výtryskem z ramenátů dle návrhu arch. Ladislava Kozáka. Šlo ovšem o provizorní řešení.

Další výrazné změny pocházejí až ze 60. a 70. let XX. století, kdy se objevilo ve frontě domů v Moravské ulici vedle kostela několik nových budov a především, kdy vyrostla nová Vřídelní – teď už ovšem Gagarinova kolonáda dle vítězného soutěžního návrhu arch. Jaroslava Otruby. Soutěž původně předpokládala razantní proměnu celé lokality, včetně výstavby nových lázeňských provozů a opět propojení a přestavbu okolních kolonád. K těmto dalším změnám sice nedošlo, ale i tak se jednalo o urbanisticky i architektonicky velmi výraznou změnu celkové situace. Novostavba byla především pojata – v duchu tehdejší éry – jako výrazově kontrastní element, což vyjadřovala jak mohutná brutalistní stavba, tak i použité moderní materiály. Záměrem bylo také novou dominantou, vrcholící skleněnou věží nad Vřídlem, vytvořit protipól katolického chrámu. Celý koncept vyvolal již v době realizace značné kontroverze, podobně, jako prakticky souběžná novostavba nedalekého hotelu Thermal architektů Věry a Vladimíra Machoninových, který rovněž tvrdě zasáhl do městského urbanismu. Pro řadu lidí byly tyto stavby synonymem komunistické arogance. Přesto je třeba se Otrubovy kolonády zastat. Jednak vycházela z tehdejších – možná až příliš pyšných – tendencí, které nerespektovaly charakter městského urbanismu a záměrně do něj vstupovaly s určitou rasancí. Tyto tendence byly ovšem charakteristické i pro tehdejší západoevropskou nebo americkou architektonickou scénu a k nám byly s určitým zpožděním importovány díky politickému uvolnění v 60. letech (srov. např. s Kadeřábkovou a Pragerovou budovou Federálního shromáždění v Praze). Také větší časový odstup postupně maže politické konotace, jak je zřejmé i na mnohem tolerantnějším přístupu mladé generace ke stavbám totalitní éry. Proto je třeba při dnešním hodnocení těchto staveb postupovat promyšleně a bez zbytečných emocí.

E₃ Zhodnocení řešení jednotlivých staveb Vřídelní kolonády a jejich významu z hlediska teorie architektury a posouzení jejich památkových hodnot

E_{3.1} Stavby v okolí Vřídla v době renesance

Jednalo se o dřevěné prosté a utilitární stavby, související s vřídelním provozem.

E_{3.2} Stavby v okolí Vřídla v době baroku

V této době dochází k výstavbě nového chrámu Maří Magdalény v okolí Vřídla ve stylu dynamického baroka, jehož autorem byl Kilián Ignác Dientzenhofer. Poblíž Vřídla vzniká cenná stavba Vřídelního pavilonu, později ovšem zbořená.

E_{3.3} Stavby v okolí Vřídla v době klasicismu

Poprvé se objevuje ucelený urbanistický koncept kolonády a gloriety, doplněný o další stavby. Autory jsou Georg Fischer a později Josef Esch. Jedná se o kvalitní klasicistní realizaci, která přináší nové hodnoty.

E3.4 Stavby v okolí Vřídla v době historismu

Zásadním zásahem do dané lokality je výstavba nové Vřídelní kolonády dle vítězného návrhu dvojice významných vídeňských architektů Ferdinanda Fellnera a Hermanna Helmera v opulentním neorenesančním stylu. Ve stylu historismu se přestavují a dostavují další stavby v okolí, jde o zlatou éru rozvoje lázní.

E3.5 Stavby v okolí Vřídla v době 20. století

Extenzivní výstavba pokračuje i ve XX. století, objevují se stavby ve stylu pozdního historismu, secese, neobaroku, později i art deco a neoklasicismu (spořitelna, hotel Zawojski, Eskomptní banka ad.). Po zbourání Vřídelní kolonády před druhou světovou válkou je vypsána soutěž na novostavbu s velkorysým zadáním, válka však stavbě zabrání a tak vzniká provizorní dřevěná kolonáda a glorieť, zaklenutý dřevěnými ramenáty dle projektu Ladislava Kozáka z roku 1947. Zásadní změnu přináší až další soutěž z let 1960 a 1961, kterou nadvakrát vyhrává architekt Jaroslav Otruba z Prahy. Gagarinova kolonáda v brutalistním stylu se pak staví v následující dekádě. Ve stejné době se staví i novostavby ve frontě domů v Moravské ulici za kostelem a bourají se některé starší objekty v této oblasti.

E4 Zhodnocení řešení stavby současné Vřídelní kolonády a jejího okolí a jejich významu z hlediska teorie architektury a posouzení jejich památkových hodnot

Vřídelní kolonáda (dříve Gagarinova) je výraznou stavbou ve stylu architektonického brutalismu, typického pro solitérní architekturu 60. a 70. let. Jejím autorem je ing. arch. Dr. Jaroslav Otruba (1916-2007), absolvent a dlouholetý pedagog pražské techniky. Projektoval nádraží, administrativní budovy, ale také pražské metro, jehož byl hlavním architektem. Otruba získal 2. (nejvyšší) cenu v architektonické soutěži na Vřídelní kolonádu a její okolí, vypsané na prahu 60. let, a 1. cenu v následující soutěži (1961), jíž se zúčastnilo šest nejúspěšnějších architektů. Zadání soutěže bylo velkorysé a počítalo i s výstavbou dalších lázeňských objektů nebo s propojením čtyř kolonád v této oblasti. Realizována byla ale nakonec jen vlastní Vřídelní kolonáda. Objekt byl vyřešen provozně dobře a s jistou velkorysostí. Svým architektonickým pojetím a lapidárními formami nebo moderními materiály však vytvářel záměrnou konkurenci okolní historické výstavbě. Umístěním jeho části nad řekou i výrazným průnikem na oba břehy, včetně zásahu do prostoru Tržiště, však znamenal zásadní urbanistickou i architektonickou proměnu této partie města, která vyvolávala od samého počátku kontroverze. Sám architekt – dle svědectví jeho dcery i přátel – nebyl s vývojem projektu a realizací zcela ztotožněn a stavba pro něj znamenala jisté osobní trauma. Věci nepřispěla ani politizace původně účelové a reprezentační stavby, ke které došlo v době opožděné realizace, jež spadala do tzv.

normalizační éry. Navzdory všem kontroverzím se však jedná o výrazný objekt, který je svědectvím doby svého vzniku. Jeho dnešní hodnocení odborníky je proto příznivější, než tomu bylo dříve (i když je rovněž generační záležitostí). Přesto je jistě legitimní uvažovat o jiném řešení, které by bylo více kontextuální. Mohlo by být tématem pro další soutěž. Ta by však musela být velmi pečlivě připravena.

E₅ Závěrem

Doporučení a úvahy uvedené v této části dokumentace vychází ze zkušeností autora analýzy s obdobnými stavbami, metodicky jsou v souladu se zásadami památkové ochrany.

V Praze, dne 30.10.2017

Ing. arch. Zdeněk Lukeš